

En kriminalvård i kris

Rapport om den allvarliga utvecklingen innanför murarna
maj 2018

INNEHÅLL

Dags att bryta den onda cirkeln.....	5
Inledning.....	6
Om undersökningen	6
Avgränsning.....	6
Hur hamnade Kriminalvården i kris?.....	7
En tillbakablick.....	7
Allt trängre på häkten och anstalter.....	8
Ett ökat antal incidenter innanför murarna.....	9
Höga sjuktal, stor personalomsättning och allt fler visstidsanställda.....	10
Kriminella nätverk och ett tuffare klimat	11
Ökade krav på transportorganisationen	11
Sammanfattning av resultatet i Sekos medlemsundersökning	12
Fortsatt vanligt med ensamarbete	12
Utsatthet av hot och våld samt trakasserier	12
Brister i arbetsmiljön	14
Droger och kriminalitet bland de intagna är vanligt förekommande	17
Svårt att uppfylla samhällsuppdraget.....	18
Slutsatser	19
Behov av ökad platskapacitet.....	19
Teknik kan inte ersätta mänsklig kontakt	19
Stoppa allt ensamarbete.....	19
Satsa på fler fasta anställningar	19
Arbetstidens förläggning.....	20
Stoppa tystnadskulturen	20
Värdesätt erfarenhet.....	20
Stoppa drogerna	20
Bryt den onda cirkeln.....	20
Sekos krav	21

Dags att bryta den onda cirkeln

Ingen ska behöva riskera liv och hälsa på sin arbetsplats. Det har snart gått tio år sedan Seko gjorde sin första granskning av arbetsmiljön inom Kriminalvården. Redan då slog vi larm om en vardag med ensamarbete, hot och våld inom Kriminalvården, samt behovet av fler platser på häkten och anstalter. Tyvärr ser situationen lika illa ut idag, om inte värre.

Under mitt första år som förbundsordförande för Seko har jag träffat kriminalvårdare som vittnar om en arbetsmiljö som inte är acceptabel. En kriminalvårdare berättade för mig hur hen nästan dagligen behöver tumma på säkerhetsrutiner för att få ett arbetspass att gå ihop. En annan berättar om frustrationen när erfarenhet inte belönas i lönekuvertet. Idag kan en nyanställd kriminalvårdare ha samma lönenivå som någon som arbetat i över tio år. Andra historier handlar om hur det är omöjligt att få ut ledigheter och om hur Kriminalvården väljer att ta in allt fler visstidsanställda istället för att utbilda personal så att de kan få en fast anställning.

Ensamarbete tillhör fortfarande vardagen samtidigt som de intagna har en allt tyngre kriminell bakgrund. Våra medlemmar inom Kriminalvården ser ett stort inflöde droger till anstalter men de har inte tillräckliga resurser att stoppa det. Fyra av tio medlemmar menar att de inte heller har tillräckliga resurser för att leva upp till Kriminalvårdens samhällsuppdrag.

Genom den här rapporten vill vi belysa den kris som Kriminalvården befinner sig i. Vi hoppas att nästa gång vi granskar Kriminalvården så kommer resultatet vara ett annat än den negativa bild som presenteras här. Men för det krävs det vilja och samarbete. Min förhoppning är att både myndigheten och politiken tar till sig av våra medlemmars vardag och att vi tillsammans bryter den onda cirkeln.

*Valle Karlsson,
förbundsordförande Seko.*

Inledning

Seko har under många år lyft frågan om arbetsmiljö för de anställda inom Kriminalvården. Ensamarbete, hot och våld, pressade scheman och brister i säkerheten för våra medlemmar har länge varit en verklighet. På en del områden har endast liten eller ingen förbättring skett under de senaste åren.

Seko har gjort två tidigare undersökningar bland medlemmarna inom Kriminalvården, våren 2009 samt hösten 2011. I båda undersökningarna framkom ett ökat ensamarbete som ett tydligt riskområde. Kopplat till de båda undersökningarna ställde Seko krav på stopp för ensamarbete.

Om undersökningen

Seko gav Kantor Sifo i uppdrag att under hösten 2017 undersöka hur de medlemmar som arbetar inom Kriminalvården såg på säkerhet

och arbetsmiljö på sina arbetsplatser. Seko stod för urvalet och totalt svarade 1729 medlemmar vilket gav en svarsfrekvens på 50,2 procent.

Undersökningen har genomförts som en totalundersökning med hjälp av telefonintervjuer och webbaserade enkäter, distribuerade via e-post eller sms. 806 personer har svarat via e-postutskick, 333 personer svarade via SMS-utskick och 590 personer svarade via telefon. Sms-utskicket gjordes allra sist, till de som fortfarande

ej svarat (och som haft ett mobilnummer i registret). I sms:et fanns en länk till en kortare version av frågeformuläret.

Avgränsning

I rapporten lyfter vi inte verksamhetsgrenen "Frivård" separat. Detta beror på att antalet svarande från frivården varit så lågt att det inte är statistiskt säkerställt. Däremot finns svaren från frivården inbakade i totalsammanställningen av svaren.

Hur hamnade Kriminalvården i kris?

En tillbakablick

För att förstå varför Kriminalvården befinner sig där den gör behöver vi förstå historien och utvecklingen fram till idag.

Kriminalvårdens uppdrag är "...att tillsammans med polis, åklagare och domstolar minska brottsligheten och öka människors trygghet. Kriminalvården lyder under regeringen och hör till Justitiedepartementets ansvarsområde.

I den dagliga verksamheten arbetar vi med att påverka våra klienter till att inte återfalla i brott. Vi värnar om en human människosyn och om klienternas integritet och rättssäkerhet. Den som avtjänar ett straff ska göra det på ett säkert sätt och ska inte heller fortsätta att begå brott under sin tid i Kriminalvården"¹

2004 drabbades den svenska kriminalvården av ett antal rymningar, väpnade fritagningar, upplopp och gisslansituationer. Detta var kulmen av flera års utveckling där antalet intagna hade ökat utan att antalet plaster och resurser till Kriminalvården hade gjort det samma. Man hade helt enkelt inte hängt med i den utveckling som skedde under 90-talet med EU-medlemskap, längre straff och mer resurser till polisen samtidigt som neddragningar genomfördes på Kriminalvården. De platser som fanns var inte heller i tillräckligt stor utsträckning anpassade till allt tyngre kriminella.²

Som en konsekvens av krisen 2004 tillsatte den dåvarande

regeringen en särskild utredning för att granska Kriminalvården. Utredningen leddes av den före detta rikspolischefen Björn Eriksson. Han konstaterade att förutom en uppenbar brist i att hantera högriskinterner så hade resursbristen lett till att allt för oerfaren personal hade rekryterats och att det inte satsats tillräckligt på att utbilda de som rekryterades. Personalpolitiken hade länge varit dålig och ledningen för Kriminalvården hade inte lyssnat på de signaler som skickades till dem om behovet av förbättring. Eriksson menade i sin utredning att det behövdes ett tydligare ledarskap och till exempel lönemässiga fördelar för att locka kompetent personal att vilja arbeta med de allra tyngsta kriminella på högriskanstalter.³

Krisen 2004 och den följande utredningen ledde dock till mycket gott. De politiska partierna försökte överträffa varandra i satsningar på Kriminalvården. Antalet platser ökades, mer resurser lades på vård och rehabilitering och säkerheten på landets anstalter blev bättre. Speciellt fokus lades på att tillgängliggöra fler platser med hög säkerhetsklassning samt på den fysisk tekniska säkerheten. Tre nya säkerhetsenheter kom till med 24 platser på varje. Dessa satsningar har resulterat i att antalet rymningar eller försök till rymningar har minskat kraftigt, färre återfaller i brott idag än under det tidiga 2000-talet.

Nu är dock utvecklingen

på väg att vända neråt igen. Kriminalvårdens egna siffror från 2017 visade på att antalet intagna för första gången på flera år ökade, en utveckling som myndigheten tror kommer att fortsätta. Under de senaste åren har den svenska kriminalpolitiken präglats av krav på hårdare straff, avskaffande av straffrabatter för unga, nykriminaliseringar av till exempel blåljusbrott och satsningarna på polisen. Parallellt ökar även befolkningen i Sverige. Detta sammantaget har lett till och kommer fortsätta att leda till ett ökat tryck på Kriminalvården. Kriminalvårdens generaldirektör gick i februari 2018 ut och konstaterade ett behov på minste 800 nya platser på kort sikt.

I regeringens budget för 2018 anslås 8 648 702 tkr till Kriminalvården. Förväntat utfall för 2017 är 8 424 094 tkr. För perioden 2019-2020 föreslås inte några större satsningar i form av ökade anslag till Kriminalvården.⁴ Detta trots att Kriminalvården har fått nya uppgifter i regleringsbrevet, bland annat ett utökat transportansvar.

Internationella erfarenheter visar på att i länder, till exempel Frankrike och Storbritannien, som skärp sin kriminalpolitik och infört hårdare straff har resultatet blivit överbeläggning på anstalter. Utbyggnaden av kriminalvården i dessa länder har inte gått i takt med det ökade trycket av fler intagna. Konsekvensen har blivit säkerhetsproblem och att perso-

¹ <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/kriminalvardens-uppdrag/>

² <https://www.hd.se/2005-03-09/stoppa-neddragningarna-och-radda-kriminalvarden>
<https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2018/februari/sa-rustar-vi-for-fler-intagna/>

³ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=554824> <http://www.publikt.se/artikel/utredare-kritiserar-kriminalvarden-4775>

⁴ Regeringens budget för 2018

nalen har fått ägna sig allt mer åt hantera hot och våld istället för att med vård, utbildning eller annan sysselsättning undvika att de intagna återfaller i brott efter frigivning.⁵ Dessa erfarenheter bör Sverige ta lärdom av.

Allt trängre på häkten och anstalter

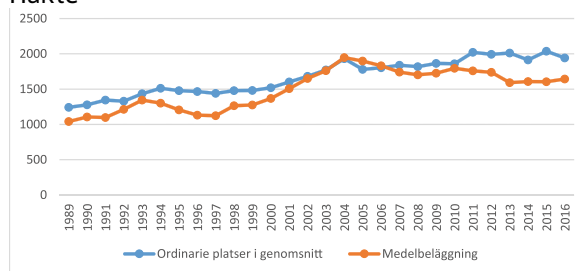
Utnyttjandegraden på häkten och anstalter handlar om hur många som utnyttjar befintliga platser. Alltså antalet platser som är tillgängliga i förhållande till antalet intagna. Ett annat sätt att uttrycka det på är genom att prata om medelbeläggning som uttrycks i abso-

luta tal efter antalet individer och platser. Hur dessa förhåller sig till varandra ger alltså utnyttjandegraden. Utnyttjandegraden bör helst inte ligga över 90 procent. Detta för att vid behov snabbt kunna omplacera intagna för att till exempel kunna sära på gäng och för att ha en flexibilitet om antalet intagna snabbt ökar.

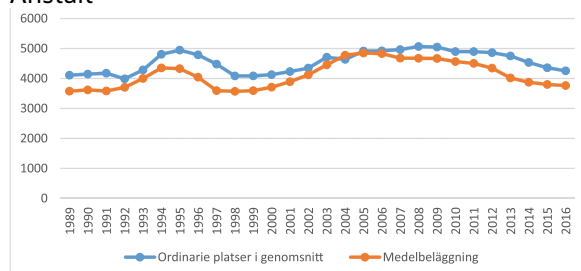
Utnyttjandegraden har ökat under de senaste åren och tros fortsätta göra så om antalet platser inte också ökas. Alla prognoser talar för att det kommer att bli fler intagna under de kommande åren vilket betyder att det också kommer att behövas fler platser.

Men att utöka platskapaciteten och infrastrukturen kring det tar tid för Kriminalvården. Därför behövs det långsiktiga förutsättningar och resurser för att klara uppdraget och hålla beläggningen på en rimlig nivå. Kriminalvården själva räknar på lokalförsörjningen behöver planeras på tio till femton års sikt för att klara av att bygga långsiktigt hållbart. Det behövs därför en tydlig infrastrukturplan och att den matchas upp med ekonomiska satsningar. Gör inte detta riskerar det att leda till dubbelbeläggningar och överfulla häkten och anstalter.

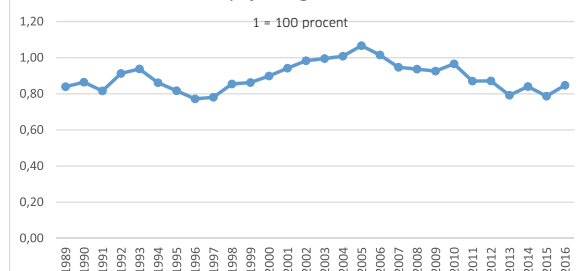
Häkte

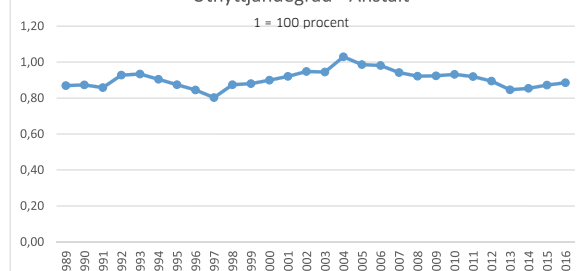
Anstalt

Utnyttjandegrad - Häkte

Utnyttjandegrad - Anstalt

⁵ <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2018/februari/sa-rustar-vi-for-fler-intagna/>

Ett ökat antal incidenter innanför murarna

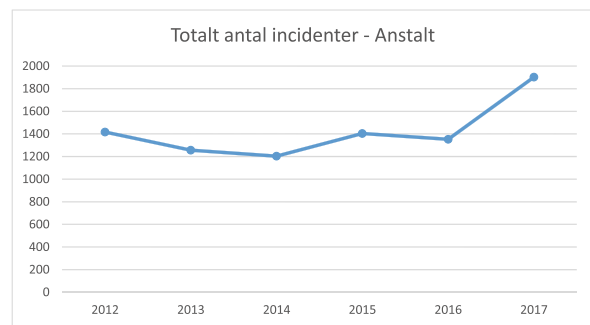
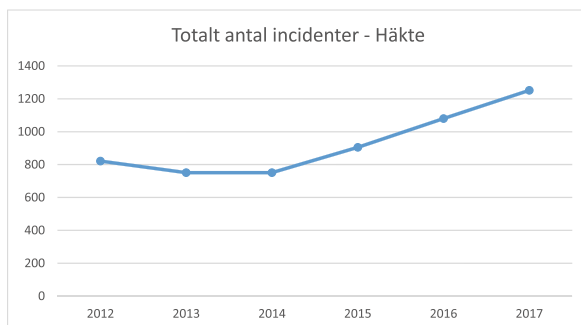
Anställda inom Kriminalvården ska rapportera in olika typer av incidenter som sker på häkten, anstalter eller inom annan verksamhetsgren. Incidenter är allt som inte är som det "ska" och innehåller allt från hot och våld till beslag av droger och otillåten påverkan av anställda. När Seko går igenom incidentrapporter från 2012-2017 ser vi att antalet incidenter på vissa områden har ökat kraftigt. Detta trots att antalet intagna inte alls har ökat i samma omfattning utan istället minskat flera av åren. Logiskt sätt borde antalet intagna och antalet incidenter följa varandra åt och när en minskar bör även den andra minska. Om det ökade

antalet inrapporterade incidenter beror på att fler kriminalvårdare rapporterar in incidenter, alltså att mörkertalen minskat, eller om det beror på att antalet incidenter faktiskt har ökat går dock inte att fastställa säkert. Mest troligt är det en kombination av båda faktorerna.

AFA försäkringar samlar statistik och ger ut rapporter om bland annat arbetsskador på den svenska arbetsmarknaden. I en rapport från AFA som sammanställer inrapporterade olyckor, orsakande av hot och våld, under perioden 2010-2014 framgår det att 37 procent av alla allvarliga arbetsplatsolyckor inom Kriminalvården orsakades av hot och våld från interner. Några exempel är miss-handel, slag och sparkar samt olika

typer av hot. Det förekommer även att interner biter och spottar på personalen. En fjärdedel av skadorna klassades som psykiska.⁶ Statistik från 2015 som AFA försäkringar presenterar visar att på den svenska arbetsmarknaden i sin helhet drabbades i genomsnitt 2,5 av 1000 sysselsatta av allvarliga arbetsplatsolyckor. Inom Kriminalvården var det enligt AFA 6,4 av 1000 sysselsatta som under 2015 drabbades av allvarliga arbetsplatsolyckor.⁷

Hur Sekos medlemmar upplever förekomsten av hot och våld presenteras närmare längre ner i sammanfattningen av vår medlemsundersökning.

8

⁶ AFA försäkringar - hot och våld på den svenska arbetsmarknaden

⁷ AFA försäkringar - Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro - maj 2017

⁸ Kriminalvårdens incidentrapporter 2012-2017

Höga sjuktal, stor personalomsättning och allt fler visstidsanställda

Sjukfrånvaron inom Kriminalvården har legat relativt stabilt på en hög nivå under de tre senaste åren. Kvinnorna har en markant högre sjukfrånvaro än männen.⁹

Bryter man ner siffrorna ytterligare och tittar på sjukfrånvaron för de som arbetar på anstalter och häkten är det här som siffrorna sticker ifrån. På anstalt var den ackumulerade sjukfrånvaron 2017 6,8 procent och på häkte 6,5 procent. För att sätta siffrorna i perspektiv var sjukfrånvaron på Kriminalvårdens huvudkontor under samma period 3,3 procent. Kriminalvården räknar på att en procent sjukfrånvaro under ett år motsvarar cirka 100 årsarbetskrfter.¹⁰

Kriminalvården mäter oftast

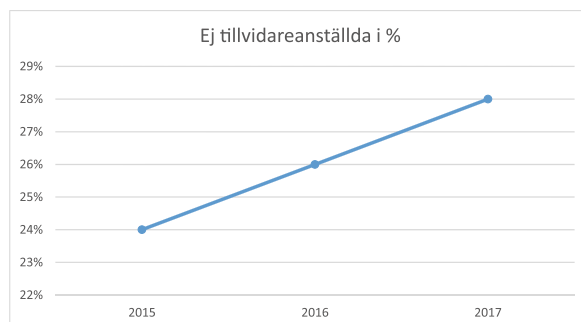
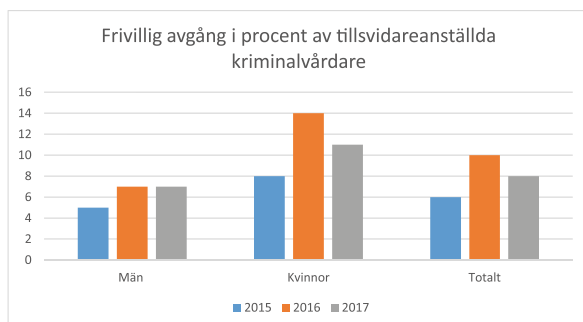
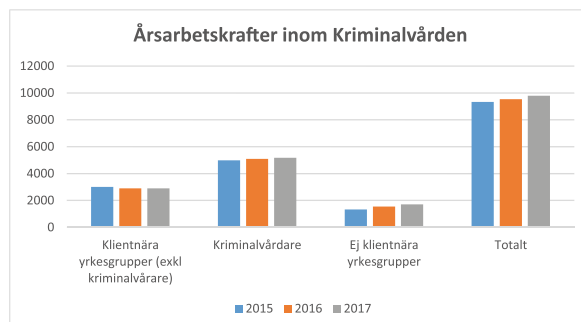
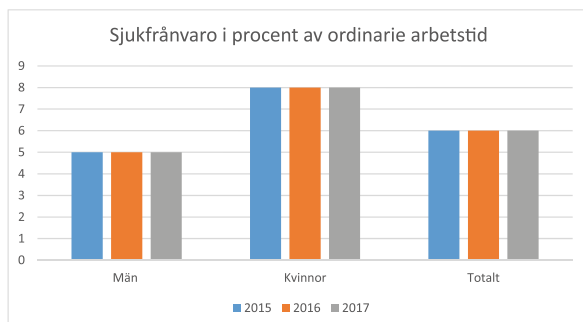
sina anställda i årsarbetskrfter och inte i individer. 2017 var 9 791 årsarbetskrfter anställda, av dessa var drygt hälften, 5 181, kriminalvårdare. 1 708 personer arbetade med så kallade ”ej klientnära arbetsuppgifter” medan övriga hade roller som lärare, sjukvårdspersonal och klienthandläggare.

Personalomsättningen inom Kriminalvården har länge varit hög. Under 2017 var det 8 procent av de tillsvidareanställda kriminalvårdarna som slutade frivilligt. Här är det dock en stor skillnad mellan män och kvinnor. Bland männen var det 7 procent som själva valde att sluta medan bland kvinnorna var det hela 11 procent.¹¹ Detta kan till exempel jämföras med polisen där andelen poliser som slutade frivilligt 2017 var 2,9 procent.¹² Seko har länge efterfrågat att alla

som självmant slutar ska kallas till avslutningssamtal för att bättre kunna kartlägga varför anställda väljer att avsluta sin anställning.

Under perioden 2015-2017 låg antalet individer med en tillsvidareanställning på en relativt konstant nivå medan antalet individer anställda på olika former av visstidsanställningar ökade. Det resulterade i att andelen med visstidsanställningar inom Kriminalvården ökade under perioden från 24 procent till 28 procent.¹³

För att få en fast anställning som kriminalvårdare måste man ha genomgått en fullständig grundutbildning på 20 veckor. Innan du blivit godkänd på utbildningen kan du alltså bara få en visstidsanställning.

⁹ Kriminalvårdens årsredovisning 2017

¹⁰ Kriminalvårdens sjukstatistik 2017

¹¹ Kriminalvårdens årsredovisning 2017

¹² DN 2018-03-21

¹³ Kriminalvårdens årsredovisning 2017

Kriminella nätverk och ett tuffare klimat

Enligt siffror som Kriminalvården själva presenterade i januari 2018 uppskattar de att cirka sex procent av de intagna har relationer med totalt 80 olika definierade kriminella nätverk. Kriminalvården bedömer också att det finns en betydande andel icke-definierade nätverk och därmed ett stort mörkertal. Kriminalvården menar även att detta är en grupp som ofta föraktar myndigheter och har låg impuls kontroll vilket visar sig i hotfulla beteenden mot Kriminalvårdens personal. Risken för försök till otillåten påverkan mot personalen ökar också när fler intagna har kopplingar till kriminella nätverk. Utöver de kriminella nätverken menar Kriminalvården i samma uttalande att de ser en ökande benägenhet att använda hot och våld mot personalen men även mellan de intagna.¹⁴ Allt fler intagna är unga och förutom erfarenhet av gängkriminalitet kan de även ha en hedersvåldsproblematik, lida av posttraumatisk stress i högre utsträckning, ha självskadebeteende och kopplingar till den våldsbejakande extremismen¹⁵

Behovet av att öka kapaciteten på svenska anstalter kopplat till det allt hårdare klimatet lyftes även av Kriminalvårdens generaldirektör Nils Öberg, i en intervju med TT den 2 februari 2018. Öberg menar att Kriminalvården kommer att behöva mer resurser och kunna

utöka sin kapacitet under de kommande åren för att bland annat kunna flytta på och sära grupperingar och hotfulla individer.¹⁶

Men att ha utrymme i beläggningen handlar också om att kunna arbeta förebyggande för att undvika problem och konfrontationer innan de sker. Det skapar en tryggare miljö både för anställda och intagna men kräver satsningar på ökade resurser till Kriminalvården.

Ökade krav på transportorganisationen

Under de senaste åren har arbetsmiljön på Kriminalvårdens transportorganisation blivit allt mer pressad. Detta beror främst på att Kriminalvården sedan den 1 april 2017 stegvis börjat ta över ansvaret från polisen för transporter av frihetsberövade personer, så kallade handräckningsärenden. Detta innebär att myndigheter som Statens institutionsstyrelse och Migrationsverket samt kommuner och landsting nu kan vända sig direkt till Kriminalvården för hjälp med transporter. Även polisen fick utpekad lagstöd att lämna över transporter av frihetsberövade personer till Kriminalvården. Detta ställer nya krav på Kriminalvårdens transportorganisation som tvingats gå från att jobba med planerade dagtransporter till att behöva ha bemanning för transporter dygnet runt med kort inställetid i hela landet.

Sekos medlemmar vittnar

om att detta har påverkat deras arbetsmiljö på ett negativt sätt. Då Kriminalvården inte fått tillräckliga resurser att bygga ut sin verksamhet utifrån det nya uppdraget ökar pressen på de som redan är anställda. Ett sätt som detta märks är enligt Sekos medlemmar att det redan från början stora problemet med att de från dag till dag inte alltid vet vilka tider och var de förväntas arbeta har blivit än värre. Tidigare fick de som nyanställdes inom transportenheten ett lönetillägg som kompensation för de osäkra arbetstiderna. Detta generella tillägg är sedan några år borttaget. Det innebär att de som kommer till transportenheten från andra delar av Kriminalvården behåller sin gamla lön medan personer som kommer utifrån kan förhandla till sig en högre lön då Kriminalvården tillämpar en individuell lönesättning. Resultatet blir en orimligt stor skillnad i lön mellan anställda på enheten.

Det nya uppdraget med att köra handräckningsärenden ställer också till problem med en ökad risk att utsättas för hot och våld på jobbet. De kriminalvårdare som sköter transporter saknar den skyddsutrustning som polisen har att ta till i hotfulla situationer, till exempel hjälmar och sköldar. De saknar också speciella, nålsäkra handskar att använda vid visitering.

¹⁴ <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2018/januari/80-kanda-kriminella-natverk-bland-intagna/>

¹⁵ <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2018/februari/sa-rustar-vi-for-fler-intagna/>

¹⁶ <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2018/februari/kriminalvarden-planerar-for-for-fler-anstaltsplatser/>

Sammanfattning av resultatet i Sekos medlemsundersökning

Fortsatt vanligt med ensamarbete

Tre av fyra av de svarande upplevde att det förekommer situationer där kriminalvårdare är ensamma med klienter. Allra vanligast är det på anstalt där sju av tio säger att de är själva med en klient en gång i veckan eller oftare. Lite mer än hälften av de svarande kvinnorna uppger att de dagligen/nästan dagligen är ensamma med intagna. Det är också generellt vanligare att de unga utsätts för ensamarbete.

Utsatthet av hot och våld samt trakasserier

Oavsett var de svarande medlemmarna arbetade svarade hälften att de någon gång under det senaste året har varit utsatta för hot och våld i sitt arbete. Värst är det för de som jobbar på häkten där nästan

var fjärde medlem uppger att hen utsatts minst fem gånger under det senaste året. Män är mer utsatta än kvinnor.

På frågan om de alltid rapporterar in hot- och våldssituationer uppger 70 procent av de svarande att de alltid gör detta.

25 procent säger att de inte alltid rapporterar in hot- och våldssituationer vilket då resulterar i att den statistik som Kriminalvården har över incidenter med hot och våld kan antas innehålla ett mörkertal av incidenter som aldrig kommer fram. Antalet incidenter kopplade till hot har ökat under perioden 2012-2017 medans siffrorna för våld har legat mer konstanta enligt siffror hämnade från Kriminalvårdens egna incidentrapportssystem.¹⁷

På frågan om medlemmarna

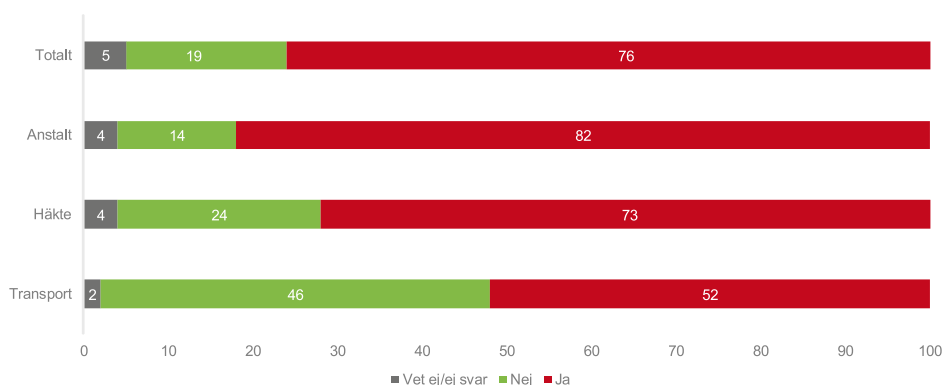
varit utsatta för sexuella trakasserier, nedsättande kommentarer eller mobbing från intagen/klient har kvinnor inte överraskande varit mer utsatta än männen. Totalt svarade 44 procent av kvinnorna och 38 procent av männen att du blivit utsatta någon gång under det senaste året. När samma fråga ställdes men med formuleringen om det kommit från kollega istället för intagen/klient kan det noteras att är kvinnorna i mycket högre grad drabbade än männen. 34 procent av kvinnorna, alltså var tredje anställd uppger att hon blivit utsatt under det senaste året. Siffran för männen är knappt var femte.

Frågorna till Sekos undersökningen togs fram innan #metoo. Enkäten var dock ute hos medlemmarna under starten av uppropet.

Ensamarbete

Upplever du att det förekommer situationer där kriminalvårdare är ensam med intagna, på din arbetsplats? *Akkumulerad andel som anger något av "ja-alternativen"*

Bas: 1729

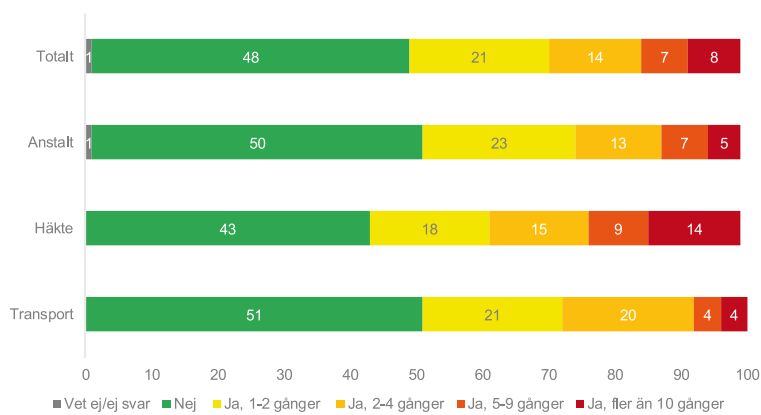
- På anstalter förefaller det betydligt mer vanligt att de anställda jobbar ensamma med intagna dagligen eller nästan dagligen (57%), jämfört med de som arbetar inom häkte (45%) och transporttjänsten (14%).
- 7 av 10 (70%) som jobbar på anstalt är själva med intagna en gång i veckan eller mer.

¹⁷ Kriminalvårdens incidentrapporter 2012-2017

Medlemmarnas upplevda utsatthet på jobbet

Har du under det senaste året varit utsatt för hot och våld på arbetet?

Bas: 1729

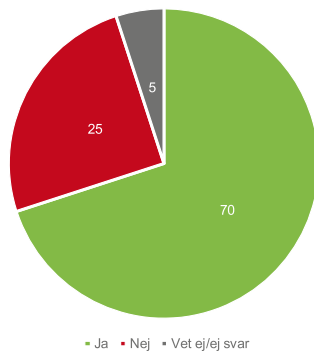

- Oavsett arbetsplats har hälften av medlemmarna varit utsatta för hot och våld i jobbet minst någon gång det senaste året.
- De som arbetar på häkte är mer utsatta jämfört med de som arbetar inom transporttjänsten och anstalt. Nästan var fjärde medlem (24 %) som arbetar på häkten uppger att de utsatts minst fem gånger det senaste året, vilket är tydligt högre än medlemmar som arbetar på anstalt (12 %) eller inom transporter (8 %)
- Inom både anstalt och häkte är män mer drabbade än kvinnor; 54 % respektive 61 % har utsatts för hot och våld, jämfört med 41 % respektive 50 % bland kvinnorna.

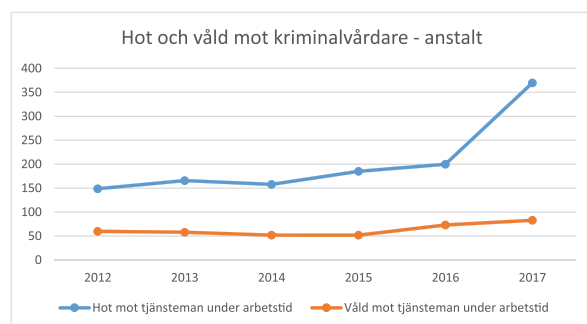
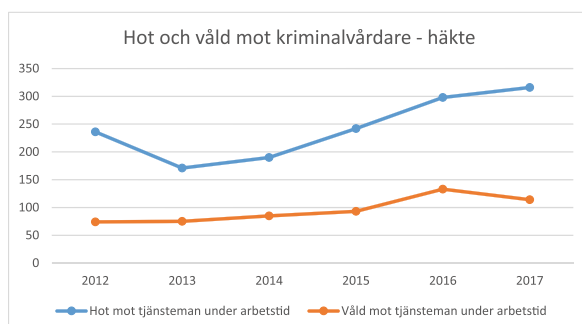
Rapportering av hot- och våldssituationer

Rapporterar du alltid hot- och våldssituationer?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

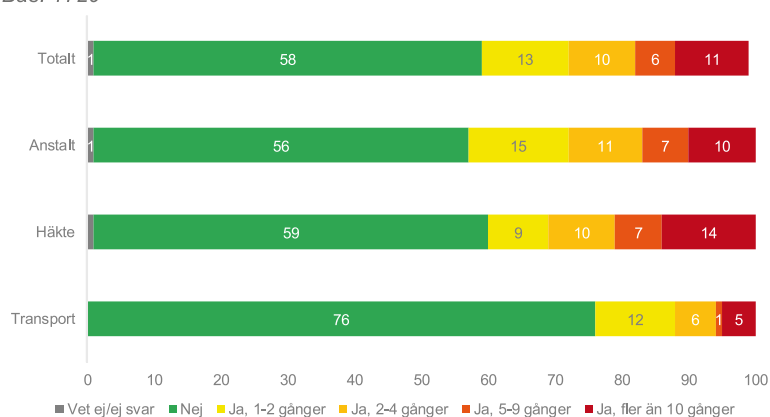
- Medlemmar på anstalt rapporterar i störst utsträckning hot- och våldssituationer (75%), jämfört med de som arbetar på häkte (63%) eller med transporttjänsten (69%).

Medlemmarnas upplevda utsatthet på jobbet

Har du under det senaste året varit utsatt för sexuella trakasserier, nedsättande kommentarer eller mobbing från intagen/klient?

Bas: 1729

- De som jobbar på anstalt utsätts totalt sett i högre grad jämfört med de som jobbar på häkte eller inom transporttjänsten.
- Fler kvinnor (44 %) än män (38 %), totalt sett, svarar att de blivit utsatta någon gång det senaste året.

Brister i arbetsmiljön

Hälften av de svarande menar att de lägger mer tid på administrativt arbete än klientnära uppgifter idag jämfört med för ett år sedan. En utveckling som pågått under en lång tid inom Kriminalvården. När samma fråga ställdes i Sekos undersökning 2011 uppgav 61 procent av de svarande att de då lägger mer tid på administration än klientnära uppgifter jämfört med ett år tillbaka i tiden.

Det finns dock vissa positiva trender jämfört med undersökningen som gjordes 2011. Då var det endast 27 procent av de tillfrågade som ansåg sig ha tid att läsa in sig på nya säkerhetsrutiner, instruktioner och riskbedömningar av klienter. Idag är den siffran 45 procent. Dock skiljer det sig en hel del mellan anstalt och häkte. På anstalterna menar 49 procent att de har tid att läsa in sig jämfört med bara 38 procent på häktena.

Andelen som uppger att de åsidosatt säkerheten för att hinna med alla arbetsuppgifter har också minskat från 57 procent av medlemmarna till 41 procent av medlemmarna. Att fyra av tio åsidosät-

ter säkerheten för att hinna med sitt jobb är dock fortfarande en alldeles för hög siffran.

När det gäller känslan av rädsla eller otrygghet på jobbet uppger 37 procent att de någon gång känner sig rädda eller otrygga. Allra vanligast är det bland de som arbetar på häkten. Av de som uppger att de känner sig rädda eller otrygga svarar 57 procent att det är osannolikt att de kommer att arbeta kvar inom Kriminalvården om två år. Det finns ingen nämnbar skillnad mellan hur män och kvinnor upplever sin situation.

44 procent av de svarande uppger att arbetsgivaren i mycket/ganska liten omfattning lyssnar när problem på arbetsplatsen tas upp av de anställda. Kvinnor upplever att de blir lyssnade på i mindre grad än männen – 48 procent mot 40 procent. Bland de som uppger att det inte är troligt att de arbetar kvar inom två år är det hela sju av tio som uppger att de inte blir lyssnade på. Många upplever också en avsaknad av ett tydligt chefs- och ledarskap i vardagen.

På frågor kring vad de svarande är nöjda respektive missnöjda med

i sina jobb sticker lönenivån ut som det som allra flest är missnöjda med. Hela 65 procent uppger att de är missnöjda med sin lönenivå. Denna bild blir ännu tydligare i frivaren. Det handlar inte bara om lönenivån generellt utan också om avsaknaden av en god löneutveckling där erfarenhet och kompetensutveckling ger betalt. Systemet för framförhandlade individuella lönebildningsprocessen följs inte alltid.

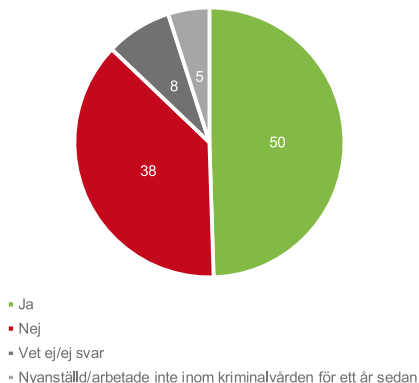
Mest nöjda är de svarande med kamratskapet och samarbetet med sina kollegor. Här uppger 82 procent att de är nöjda. De som arbetar på häkten är mer missnöjda än andra med sina möjligheter att påverka sin arbetssituation (46 procent) samt med ledningen på arbetsplatsen (49 procent).

Totalt sett uppger två av tre svarande att det är ganska eller mycket troligt att de arbetar kvar inom Kriminalvården om två år. Här skiljer det sig dock ganska mycket mellan arbetsplatser. Bland de som arbetar på häkten är det bara 58 procent som tror sig vara kvar om två år jämfört med 78 procent av de som jobbar med transport.

Arbetsuppgifter

Upplever du att du lägger mer tid på administrativa arbetsuppgifter än klientnära arbetsuppgifter idag jämfört med för ett år sedan?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

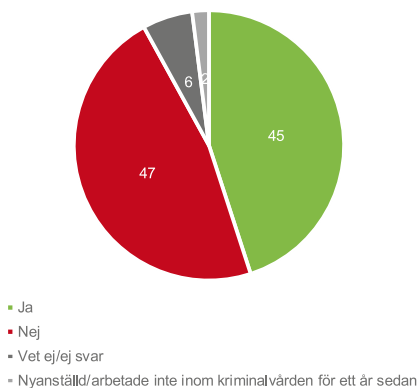

- Resultaten bland medlemmar inom häkte och anstalt följs åt mycket väl.
- De som arbetar i transporttjänst svarar i större utsträckning än andra att de inte upplever mer administrativt arbete (48%) idag jämfört med för ett år sedan, jämfört med anställda på häkte (37%) och anstalt (37%).
- I en tidigare undersökning (oktober-november 2011) uppgav 61 % av medlemmarna att de idag lägger mer tid på administrativa arbetsuppgifter än klientnära arbetsuppgifter jämfört med för ett år sedan.

Arbetsuppgifter

Upplever du att du har tid att läsa in dig på nya säkerhetsrutiner, instruktioner och riskbedömningar av klienter?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

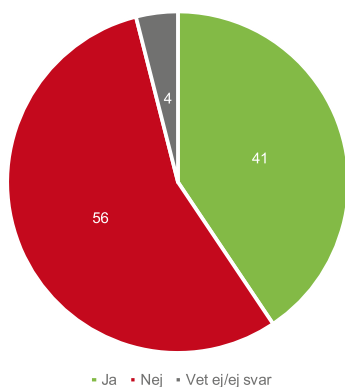

- Varannan person som arbetar på anstalt (49%) upplever att de har tid att läsa in sig på nya säkerhetsrutiner etc. Det är signifikant fler jämfört med medlemmar som jobbar på häkte (38%).
- Kvinnor uppger i tydligt lägre grad (43 % respektive 29 %) än män (53 % respektive 44 %) att de har tid att läsa in sig, både inom anstalt och häkte.
- I den tidigare undersökningen (oktober-november 2011) uppgav 27 % av medlemmarna att de har tid att läsa in sig på nya säkerhetsrutiner etc.

Arbetsuppgifter

Händer det att du åsidosätter säkerheten för att hinna med alla arbetsuppgifter?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

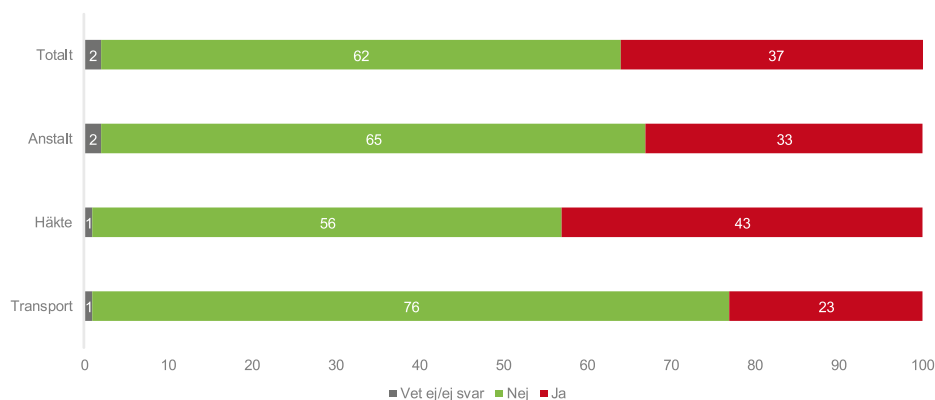

- Fyra av tio uppger att det händer att de åsidosätter säkerheten för att hinna med alla arbetsuppgifter. Detta uppger fler (46%) av dem som arbetar på häkten än bland dem som arbetar på anstalt (39 %) eller med transporter (24 %).
- I den tidigare undersökningen (oktober-november 2011) uppgav 57 % av medlemmarna att det händer att de åsidosätter säkerheten för att hinna med alla arbetsuppgifter.

Otrygg på jobbet

Händer det att du är rädd eller känner dig otrygg på jobbet?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

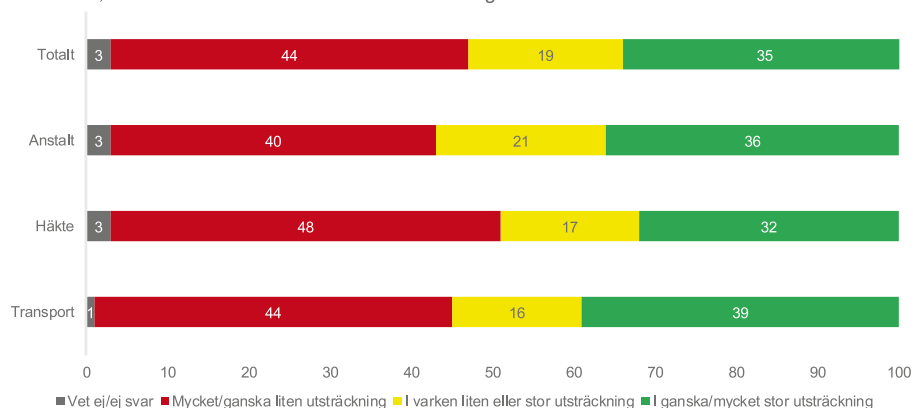

- Rädsla och otrygghet är mer förekommande totalt sett på häkten jämfört med de som arbetar på anstalt eller inom transporttjänsten.
- De som kan tänka sig att arbeta kvar inom två år svarar att de i mindre utsträckning känner sig rädd eller otrygg på jobbet (31%), jämfört med de som inte kan tänka sig att jobba kvar (57%).
- Färre av de yngre (56%), åldersgruppen 20-34 år, svarar att de inte är rädda eller känner sig otrygga på jobbet, jämfört med äldre, åldersgruppen 50-64 år (69%).
- Ingen nämnbar skillnad finns här mellan män och kvinnor.

Mottagande av arbetsgivare

I vilken utsträckning upplever du att er arbetsgivare lyssnar på dig och dina kollegor när ni tar upp problemet på jobbet, t.ex. arbetsmiljöproblem?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

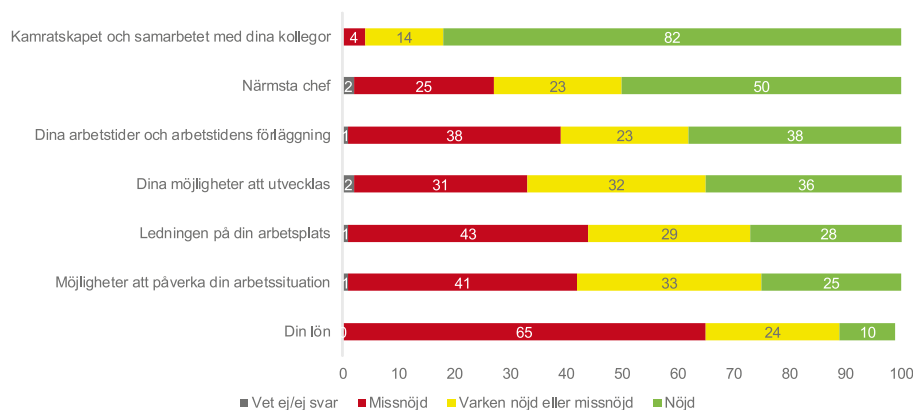

- Problematiken med att de anställda inte känner sig lyssnade på upplevs i störst utsträckning på häktena (andel 1-2: 48%).
- Män upplever att deras arbetsgivare lyssnar på dem i större utsträckning jämfört med vad kvinnor gör. Varannan kvinna svarar att deras arbetsgivare lyssnar på dem i mycket eller ganska liten utsträckning (andel 1-2, M: 40%, K:48%).
- Bland de som uppger att de Sju av tio av de som inte kan tänka sig att jobba kvar inom två år upplever så många som sju av tio att deras arbetsgivare lyssnar på ganska eller mycket liten utsträckning.

Nöjd eller missnöjd med sitt arbete

Hur nöjd eller missnöjd är du med följande i ditt jobb?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

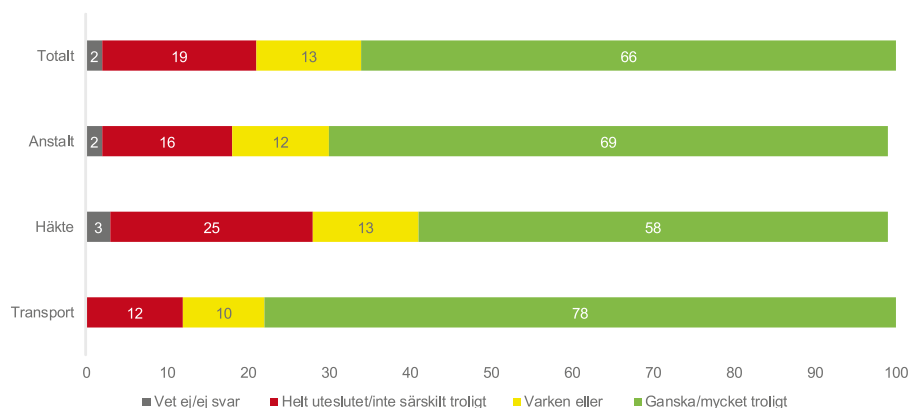

- Medlemmarna är tydligast mest nöjda med kamratskapet och samarbetet.
- Medlemmarna är mest missnöjda med sin lön av de 8 tillfrågade områdena. Missnöjet är mer förekommande på häkten (andel 1-2: 70%) än på de andra arbetsplatserna. I synnerhet inom transport; här är "bara" 36 % missnöjda med sin lön.
- Anställda på häkten är också tydligt mer missnöjda än andra medlemmar med deras möjligheter att påverka sin arbetssituation (andel 1-2: 46%) och med ledningen på arbetsplatsen (49 %).

Arbeta kvar inom kriminalvården

Hur troligt är det att du arbetar kvar inom kriminalvården om två år?

Bas: 1396, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

- Två av tre medlemmar, totalt sett, uppger att det är ganska eller mycket troligt att de arbetar kvar om två år. Det är emellertid ganska stora skillnader beroende på var man arbetar; medlemmar inom transport uppger i högst grad (78 %) att de troligen kommer att arbeta kvar, medan motsatsen finns bland dem på häkten (58 %).
- Var fjärde medlem (24%) i åldersgruppen 20-34 svarar att det är helt uteslutet/inte särskilt troligt att de kommer arbeta kvar inom två år. Detta gäller i synnerhet yngre kvinnor (26 %).

Droger och kriminalitet bland de intagna är vanligt förekommande

Sekos undersökning visar också på att kriminaliteten kan leva kvar bakom murarna. Av de svarande upplever 65 procent att det förekommer droger bland de intagna och 59 procent att de upplever att det förekommer kriminella handlingar/aktiviteter. Vanligast förekommande bedöms dock gängkri-

minalitet vara bland de intagna. Där svarar 67 procent av de tillfrågade Seko-medlemmarna i undersökningen att det förekommer. Varannan menar också att det förekommer att intagna radikaliserar under sin tid inom Kriminalvården. I vilken omfattning det upplevs förekomma säger dock Sekos undersökning inget om.

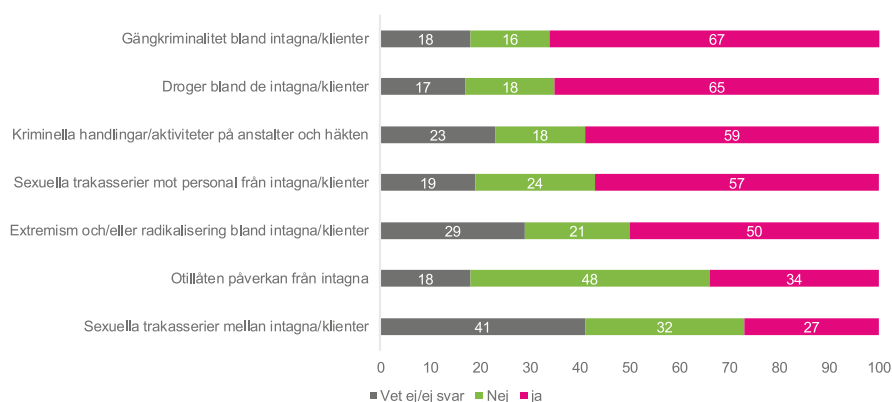
Kriminalvårdens egna siffror från 2016 om misskötsamhet på

anstalt säger att den vanligaste orsaken till att de intagna får varningar är att de vägrat att lämna urinprover. Tre av fem intagna bedöms ha någon form av missbruksproblematik där narkotikaberoende är vanligast.¹⁸ Också antalet incidenter där till exempel narkotika har hittats på häkten och fängelser har ökat.

Arbetsmiljö

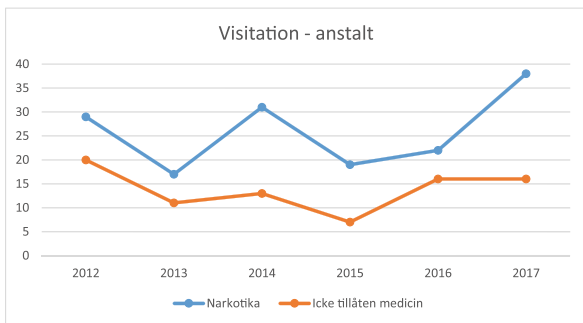
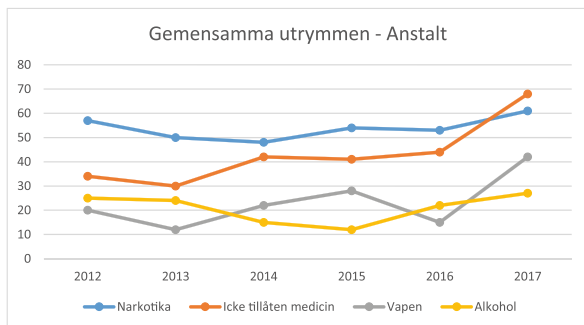
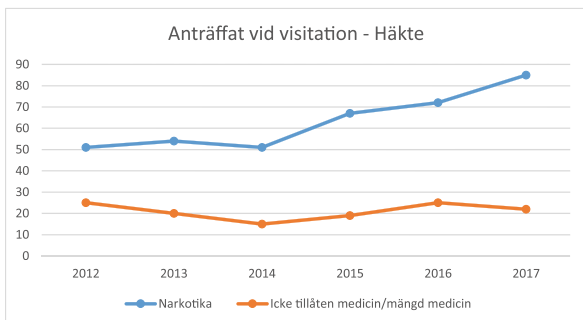
Förekommer följande på din arbetsplats?

Bas: 1729, medlemmar som besvarat undersökningen via telefon eller webb

- Relativt många medlemmar kan inte uttala sig om flera av företagsens förekommer eller inte.
- Alla problem vi frågat om förekommer i någon utsträckning enligt medlemmarna. Gängkriminalitet och droger är dock mest förekommande.
- Flera av problemen förekommer enligt medlemmarna i tydligt högre grad på anstalter än på andra arbetsplatser:
 - Droger (72 %)
 - Sexuella trakasserier mellan intagna (32 %)
 - Sexuella trakasserier mot personal från intagna (60 %)
- Otillåten påverkan från intagna är dock vanligare på häkten (41 %) än på de andra arbetsplatserna

¹⁸ KOS 2016, Kriminalvården och statistik.

19

Svårt att uppfylla samhällsuppdraget

39 procent av de svarande upplever att Kriminalvården har små förutsättningar att klara sitt samhällsuppdrag. Värst är det inom häktet där 46 procent av de svarande upplever att det finns små förutsättningar att klara samhällsuppdraget. Seko ser allvarligt på att fler än var tredje tillfrågad medlem menar att de inte får tillräckliga förutsättningar att klara av Kriminalvårdens samhällsuppdrag. Vi frågade också i ett öppet

svarsalternativ vad de största hindren för att klara samhällsuppdraget är.

Några av svaren blev:

- ”För lite personal med ansvar för allt för många klienter/tidsbrist”,
- ”Rehabiliterar inte, lyckas inte förändra klienternas attityder och inställning”,
- ”Personalens välmående prioriteras inte”,

”Kompetensförlust när erfarna säger upp sig, för många nyanställda”,

”För mycket administrativt arbete/byråkrati”,

”Mer tid med klienterna”,

”Dåliga löner”,

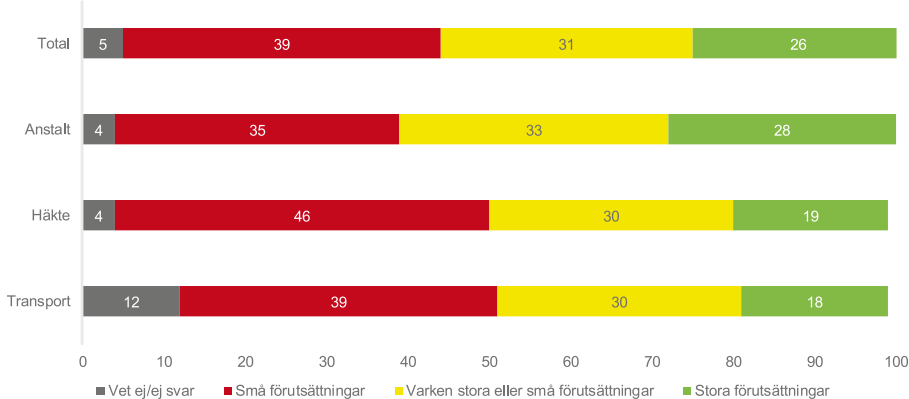
”Mer personal på golvet”,

”Stelbent och hierarkisk struktur/chefer som inte lyssnar/få möjligheter för anställda att påverka”.

Samhällsuppdrag

Kriminalvårdens främsta uppdrag är att minska brott och påverka klienter att inte återfalla i brott. Vilka förutsättningar anser du att kriminalvården har för att lyckas med sitt uppdrag?

Bas: 1729

■ Fyra av tio medlemmar anser att kriminalvården har små förutsättningar för att lyckas med sitt uppdrag. Anställda på häkten (46 %) anser detta i högre grad än de som arbetar på anstalt eller inom transporttjänsten.

■ Fler män än kvinnor anser att kriminalvården har inga/ganska små förutsättningar att lyckas med sitt uppdrag (M: 42%, K: 35%).

Slutsatser

Utifrån Sekos undersökning bland medlemmarna som arbetar inom Kriminalvården menar vi att det behövs en rad åtgärder för att förbättra arbetsmiljön, tryggheten och säkerheten. Läget är allvarligt och har varit det under lång tid.

De senaste åren har dessutom samhällsklimatet hårdnat med fler och tyngre kriminella. Politiken kontrar med en offensiv kriminalpolitik med krav på strängare straff, nya brottsrubriceringar och mer resurser till polisen. När polisen får utökade resurser måste även domstolsväsendet och Kriminalvården få det. För att effekten av de satsningar som görs på polisen ska få maximal effekt även på lång sikt måste hela kedjan hålla ihop.

Behov av ökad platskapacitet

Antalet platser på häkten och anstalter måste bli fler. Som vi har konstaterat tyder allt på att antalet intagna med allra största sannolikhet kommer att öka de kommande åren och då måste Kriminalvården vara rustade att ta emot dem. Den generella graden bör inte ligga på över 90 procent för att det ska finnas luft i systemet som möjliggör snabba förflyttningar av intagna och en säkerhetsmässig placering. Både svenska och internationella erfarenheter har visat på att överbeläggning riskerar att leda till upplopp, gisslansituationer och rymningar. Att skapa nya platser, renovera upp gamla och bygga en hållbar infrastruktur kring klienter tar tid för Kriminalvården. Därför behövs det en långsiktig planering och framsikt för att klara möta framtidens krav. Det behövs därför nya investeringsmedel och statliga anslag som täcker upp för framtidens behov utan att det påverkar

behandlingen för dagens intagna eller arbetsmiljön för de anställda.

Teknik kan inte ersätta mänsklig kontakt

Sedan tidigare har Seko lyft betydelsen av mänskliga kontakter inom Kriminalvården. Tekniska säkerhetslösningar kommer aldrig kunna ersätta betydelsen av mänskliga relationer mellan kriminalvårdare och intagna. Teknik kan bevaka och dokumentera men är dålig på att ingripa när hotfulla situationer plötsligt uppstår. Den kan inte heller ge de intagna hjälp och vård så att de kan leva ett liv utan kriminalitet den dag de släpps ut.

Stoppa ensamarbetet

Att arbeta inom Kriminalvården är ett riskfyllt arbete och ensamarbete tillhör vardagen. Personalen inom Kriminalvården måste få rätt förutsättningar att utföra sitt arbete. Det handlar om mer tid ute bland klienterna, istället för som det är idag att mycket tid ägnas åt administrativt skrivbordsarbete. Idag är det vanligt att det enligt schemat finns en god personaltäckning. Men på grund av administration, sjukskrivningar och situationer som uppstår under dagen som gör att kriminalvårdare behöver gå ifrån sin avdelning skapas ensamarbete eller underbemanning. Bemanningen är idag så "slimmad" på många ställen att man i princip bara har den minimivå som behövs för att säkerställa den grundläggande omvårdnads- och säkerhetsbemanningen för verksamheten. Det betyder att det inte finns tid för något annat än det som är inplanerat enligt schema men det händer en hel del saker under en tjänstgöringsdag som inte alltid är planerat. Därför

måste det finnas "luft" i systemet. Om inte bemanningen är rätt eller tar höjd för olika parametrar, kan ensamarbete uppstå och då äventyras säkerheten och arbetsmiljön. Kriminalvården själva pratar om stopp för "riskfyllt ensamarbete" medan Seko menar att allt klientnära ensamarbete kan vara potentiellt riskfyllt. För hur kan man på förhand veta när en situation blir riskfylld? Det kan gå att göra riskbedömningar på förhand men det är trots allt bara bedömningar, inte facit. Därför vill Seko se ett stopp för ensamarbete med intagna inom Kriminalvården.

Satsa på fler fasta anställningar

Idag klarar Kriminalvården att täcka upp sitt personalbehov genom att andelen allmän visstidsanställningar, vikariat och övertidstimmar har ökat över tid. Det skapar en rad problem både för enskilda anställda och för att kunna upprätthålla säkerheten. När personal ständigt byts ut får arbetslag inte chansen att arbeta ihop sig för att bli trygga tillsammans. Att känna sig trygg med sina kollegor kan vara avgörande för att kunna hantera hotfulla situationer på ett bra sätt och för att se till att de inte uppstår från början. Vikarier och visstidsanställda får inte heller full grundutbildning och därmed inte full kompetens att hantera säkerheten, medan tillsvidareanställda måste lägga tid på att lära upp de visstidsanställda. Det är inte möjligt att få en fast anställning som kriminalvårdare innan man blivit godkänd på den 20 veckor långa grundutbildningen som innehåller både fysiska och psykiska krav.

Den höga personalomsättningen och de höga sjukskrivningstalen

bland kriminalvårdare är inte bara kostsam i kronor utan även i försämrad arbetsmiljö bland de som är kvar. Att ständigt få nya kollegor som ofta saknar fullständig grundutbildning, att bygga nya arbetslag och att inte veta om det finns tillräckligt med kollegor för att alla ska kunna göra ett bra och säkert arbete skapar stress och oro. Att ta in tillfällig personal och betala övertidstimmar är i längden också dyrt för Kriminalvården. Därför skulle det på sikt kunna vara lönsamt att istället satsa på tillsvidareanställningar, det vill säga fler fast anställd personal än grundbehovet för att till viss del genom dessa snabbt kunna täcka vakanser med en förhöjd grundbemanning inom den befintliga strukturen. Det skapar trygghet både för de anställda och på avdelningarna generellt.

Arbetstidens förläggning

En annan aktuell fråga inom Kriminalvården är den om arbetstidens förläggning. Tidigare var normen för de som arbetar måndag till söndag att tjänstgöra var tredje helg. Kriminalvården har dock under den senaste tiden gått allt mer mot att lägga scheman som innebär helgjobb varannan helg vilket försvarar för många anställda att kombinera arbetet med familj och fritid. När livspusslet inte längre går ihop väljer allt fler att lämna Kriminalvården. Det samma gäller när Kriminalvården har gjort försök att begränsa och inskränka gällande avtal om till exempel fridagar inom gällande planperiod. Seko menar att det är viktigt med medinflytande för de anställda för att kunna få till en optimal verksamhet.

Ytterligare en viktig fråga som måste regleras är den om var arbetstiden börjar och slutar. Seko har drivit denna fråga länge i olika forum, men inte fått med arbetsgivaren på önskade regleringar. Idag räknas inpassering och uthäm-

tande/återlämnande av utrustning inte som arbetstid. För Seko är det en fråga om när myndighetsutövande börjar och slutar, då utrustning krävs för att kunna utföra arbetet som kriminalvårdare. Då är det också rimligt att tiden det krävs för att hantera utrustningen vid arbetsdagens början och slut räknas som arbetstid.

Stoppa tystnadskulturen

Vi vet från andra branscher att otrygga visstidsanställningar även gör personer mindre benägna att rapportera in problem till sin arbetsgivare. Det finns helt enkelt en rädsla att då bli av med sin anställning. Inget tyder på att det skulle vara annorlunda inom Kriminalvården. Den bilden stärks även av siffror från en medarbetarundersökning gjord inom Kriminalvården 2016 som Seko tagit del av. Där svarade nästan var fjärde att de inte kunde framföra kritik till sin chef utan att det skulle få konsekvenser. Det finns alltså en kultur på vissa ställen inom Kriminalvården där de som lyfter upplever att det kan leda till repressalier.

Värdesätt erfarenhet

För att kunna rekrytera och behålla anställda i framtiden kommer lönenivåerna att vara en avgörande faktor. En annan viktig faktor är att anställda som varit anställda länge måste få den fortbildning de har rätt till. På en arbetsmarknad där konkurrensen om de anställda blir allt hårdare måste Kriminalvården kunna erbjuda en arbetsplats inte bara med bra och säker arbetsmiljö utan även med konkurrenskraftiga löner. Ingångslönen för nyanställda har ökat de senaste åren men samma ökning har inte skett för de som arbetat många år inom myndigheten. Det leder till att erfaren personal slutar då de inte upplever att deras erfarenhet syns i lönekuvertet. För att komma till rätta med

detta behövs det att arbetsgivaren börjar betala för erfarenhet. Seko har länge arbetat för att erfarenhet ska bli ett kriterium i den individuella lönesättningsprocessen.

Sammantaget gör höga sjukskrivningstal, ökat antal visstidsanställda och en hög personalomsättning att det ofta saknas erfaren personal ute på avdelningarna. Kopplat till en låg lönenivå och ett arbete där hot och våld är en del av verkligheten gör det att Kriminalvården riskerar att bli en allt mer oattraktiv arbetsplats både för potentiellt nyanställda men även bland dem som arbetat länge inom myndigheten.

Stoppa drogerna

Den dåliga arbetsmiljön för de anställda och platsbristen på häkten och anstalter är också orsaker till att det förekommer gängkriminalitet, droger och andra kriminella aktiviteter innanför murarna. Seko menar att det är oacceptabelt. Inom en fungerande Kriminalvård ska det inte vara möjligt att kunna fortsätta sin kriminella bana undertiden man avtjänar sitt straff. För att komma till rätt med problemen finns det ingen "quick-fix", det som krävs är ett systematiskt arbete inom Kriminalvården där personalen får tillräckliga resurser för att göra ordentliga kontroller samt att en utökad platskapacitet prioriteras.

Bryt den onda cirkeln

Allt detta tillsammans betyder att Kriminalvården står inför stora utmaningar för att klara sitt samhällsuppdrag de kommande åren. Seko menar att Kriminalvården inte bara behöver arbeta med att bryta den onda cirkeln för de intagna utan även den onda cirkeln gällande de anställdas arbetsmiljö och trygghet.

För att lyckas menar Seko att följande krav behöver uppfyllas:

Sekos krav

Stopp för ensamarbete

Genom att sätta stopp för klientnära ensamarbete minskar riskerna för att personalen hamnar i hotfulla och våldsamma situationer. Det gör det också svårare för de intagna att försöka utsätta personalen för otillåten påverkan.

Fler platser på anstalter och häkten

Genom att utöka platskapaciteten kan Kriminalvården matcha ett ökat tryck utifrån en växande befolkning, stora satsningar på polisen samt längre straff. Det möjliggör också att kunna splittra upp gänggrupperingar.

Mer personal

Genom ökade personella resurser kan kriminalvårdarna fokusera på sitt vårduppdrag och få mer tid att förverkliga Kriminalvårdens samhällsuppdrag.

Bättre anställningsvillkor och högre löner

Genom bättre anställningsvillkor och ökade lönesatsningar kommer kompetent och erfaren personal att vilja stanna kvar inom Kriminalvården. Satsningarna kommer också att göra det lättare att rekrytera ny, kvalificerad personal.

Genom att satsa på Kriminalvården och kriminalvårdarna satsar vi på ett bättre, tryggare samhället. Det bryter den onda cirkeln som idag finns för både klienter och anställda.

Seko
Box 1105
111 81 Stockholm
seko@seko.se
www.seko.se